

MODERN ÖTESİ DÜNYADA YASALARIN MEŞRUIYETİ*

LEGITIMACY OF LAWS IN POST MODERN WORLD

Mustafa KARAHÖYÜK**

ÖZ

Soğuk Savaş'ın ardından neo-liberal politikaların dünya siyasetine hâkim olmasıyla siyasal liberalizmin süreçleri, araçları ve kavramları ülkelerin iç siyasetlerini yürütmede temel aktör oldu. Yasaların meşruiyeti ise yaklaşık iki yüzyıldır, liberalizmin bir getirisi olan anayasalcı, normatif hukuk anlayışı ve temelini kişi hak ve hürriyetlerinden alan anayasaya dayalı yönetim aracılığı ile sağlanmaktadır. 2000'li yıllar sonrası ise liberalizm iktisaden yoluna devam etse de, anayasalcılık bağlamında, siyaseten liberal politikalar çeşitli ülkeler nezdinde sekteye uğramaktadır. İktidara gelen sağ, otoriter ve popülist liderler normların mutlak bağlayıcılığı hususunun sınırlarını zorlayarak kararcılık (desizyonizm) paradigmasıyla açıklanabilecek davranışlara meyletmektedirler. Bu çalışmada yasaların meşruiyetinin liberal anayasalcı düzleminin sarsıldığı iddiası öne sürülmüştür. Bu "epistemolojik kopuş" liberal değerlerin yerine kararcı öğeleri geçirmektedir. Bu iddia, Anayasalcılık ve Kararcılık paradigmalarının ikilemi üzerinden tartışılmıştır. Anayasalcılık paradigması pek çok liberal düşünür üzerinden tartışılmışken kararcılık paradigması için Carl Schmitt'in görüşlerine odaklanılmıştır. Bunun nedeni, kararcı paradigma bağlamında en

* Bu çalışma, 5 Kasım 2016 tarihinde Çukurova Üniversitesi'nde Siyasi İlimler Türk Derneği tarafından düzenlenen XIV. Lisansüstü Konferansı'nda sunulmuştur.

** Arş. Gör., Beykent Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü; Doktora Öğrencisi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Tel: 05369851528, mustafakarahoyuk@beykent.edu.tr

* Makale Geliş Tarihi: 02.03.2017
Makale Kabul Tarihi: 23.05.2017

yaygın bilinen teorisyen olması, kararcı literatürde Schmitt'in oldukça geniş bir yer kaplaması ve Schmitt'in eserlerinde bu paradigmaya sık sık yer vermesidir.

Anahtar Kelimeler: Anayasalcılık, Carl Schmitt, Kararcılık, Liberalizm, Normativizm.

ABSTRACT

The processes, tools and concepts of political liberalism have become the fundamental factors in executing the domestic politics of countries since the dominance of neo-liberal policies in the world politics after the Cold War. The legitimacy of the laws has been ensured for about two centuries through constitutional and normative sense of law, which is brought by liberalism, and constitutional administration based on the rights and freedoms of the people. Although liberalism continues on its way from economics after the 2000s, liberal politics have been interrupted in various countries in the context of constitutionalism. The right-wing, authoritarian, and populist leaders in power tend to push the boundaries of absolute bindingness of norms and are inclined to the behaviors that can be explained by the paradigm of decisionism. It is argued in this study that the liberal constitutional aspects of the legitimacy of laws have been distressed. This “epistemological break” substitutes decisionist ones for liberal values. This argument has been discussed through the dilemma of constitutionalism and decisionism paradigms. While the constitutionalism paradigm was discussed over many liberal thinkers, Carl Schmitt's views were focused on for decisionism paradigm. The reason why he is the most widely known theorist in the context of the decisionist paradigm, Schmitt has a very large footprint in the decisionist literature, and Schmitt frequently has addressed it in his works.

Keywords: Constitutionalism, Carl Schmitt, Decisionism, Liberalism, Normativism.

GİRİŞ

Bu çalışmanın konusu, yasaların meşruiyetinin sağlanması konusunda birbirine karşıt iki görüşün incelenmesidir. Bu bağlamda liberalizm ile temsil olunan anayasalcılık (*constitutionalism*) ile otoriter muhafazakârlık içerisinde

vücut bulan kararcılık (*decisionism*) bu çalışma kapsamına alınmıştır. Başta Carl Schmitt olmak üzere, kararcı paradigmaya mensup olan teorisyenlerin liberalizm karşıtlığı ile liberal teorisyenlerin iktidarı kısıtlama ve devlet güçlerini dengeleme eğilimleri, bu iki paradigma arasında egemenliğin ve yasaların meşruiyetinin kaynağına ilişkin görüşlerinin birbirlerine karşıt hale gelmesine neden olmuştur. Liberalizmin siyaseti hukuk aracılığıyla dengeleme amacıyla yücelttiği hukuk devleti ilkesi kararcı teorisyenlerce siyaseti yok etme çabası olarak görülmüş, kararcı paradigmanın hukuku siyasetin bir aracı olarak görmesini beraberinde getirmiştir. Bu noktadan hareketle, çalışmanın odağı olan yasaların meşruiyetinin asıl olarak ne olduğu konusu bu iki paradigma tarafından farklı kaynaklara dayandırılmıştır. Hukuk devleti ilkesini öne çıkaran liberal paradigma yasaları kuvvetler ayrılığına bağlı anayasal düzen ile meşrulaştırırken kararcı paradigma yasaların meşruiyetini yöneticinin ya da Schmitt'in ifadesiyle egemenin kararına dayandırmıştır.

Bu iki siyasal paradigmanın tercih edilmesinin sebebi; Soğuk Savaş'ın sona ermesini müteakiben neo-liberal politikaların ülkelerin iç siyasetine ve devletler-arası hukuka ve ilişkilere hâkim hale ge(tiri)lmesi, bununla birlikte Post Sovyet ülkelerinde Polonya ve Macaristan, Türkiye gibi AB üyeliğine aday ülkelerde ve Venezuela, Bolivya gibi Latin Amerika ülkelerinde liberal siyasete bir karşı çıkış sonucu otoriter veya illiberal demokrasi¹ (Zakaria, 1999: 7-8) biçimlerinin ortaya çıkışının, günümüz siyasal karşıtlığının liberal ve otoriter rejimler arasında gerçekleşmekte olduğu düşüncesidir. Liberal demokratik toplumlarda II. Dünya Savaşı'ndan beri liberal oyun kurallarını kabul etmiş olan kitlelerin giderek radikalleşmesine ve popülist söylemlere rağbet etmesine şahit olunmaktadır (Illouz, 2017: 69). İlliberal demokrasilerin yükselişiyle beraber kararcı paradigmanın günlük siyasette daha etkin olabilmesi ihtimali bu çalışmanın ortaya çıkış nedenini oluşturmaktadır. Kararcı paradigmanın incelenmesi, varoluşunu sağladığı liberalizm eleştirisini de incelemeyi gerekli kılmıştır. Kararcı paradigmayı daha net ifade edebilmek için bu paradigmayla liberal-anayasalcı düzen arasında karşıtlık kurularak konu incelenmiştir.

Bu esnada şu noktaya dikkat çekilmelidir ki, bu çalışmanın liberalizm tanımını yapmaktaki önceliği iktisadi liberalizmden öte siyasal liberalizmdir. Dolayısıyla serbest piyasa ekonomisi şartlarında işlemekte olan bir siyasal düzenin de pekâlâ otoriter bir rejim olabileceği gerçekliği bu çalışmanın kabullerinden birisidir. Bu nedenle çalışmanın içeriğine hâkim olan karşıtlık liberalizm-otoriter yönetim arasında değil, anayasalcı-kararcı ikilemi arasında kurulmuştur.

¹ Fareed Zakaria tarafından kavramsallaştırılan illiberal demokrasi kavramı, demokratik kültürden ve demokratik kurumlardan yoksun olup serbest ve yarışmacı seçimlere sahip siyasal düzenleri tanımlamak için kullanılmaktadır.

Bu çalışmada günümüz anayasalarının devletin organizasyonu dışında onu sınırlandıran aşkın bir norm mu yoksa devletlerin aşkın niteliklerine içkin bir düzenleyici metin mi olduğu sorusuna da yanıt aramaya çalışacaktır. Zira anayasalcılık-kararcılık ikilemi bir aşamadan sonra doğal olarak anayasalar gibi rasyonalitenin ürünü olan metinlerin devleti ve iktidarı sınırlayıp sınırlayamayacağı sorusuna odaklanmakta, bu soru da direkt olarak anayasanın iktidar ve devletle olan ilişkisini gündeme getirmektedir. Birbirleriyle çelişen kararcılık ve anayasalcılık paradigmalarının işaret ettiği gerçeklikler ortaya konulduğunda günümüz siyasetinin hangi düzlemler arasında bir geçiş aşamasında olduğu daha net görülebilecektir.

Sınırları çizilen içeriği oluşturmak amacıyla öncelikle kararcılık ve anayasalcılık paradigmalarının tanımları ve tarihsel süreç içerisinde gelişimleri açıklanacak, ardından bu iki ekolün birbiriyle karşıtlıkları gösterilecek, son olarak da 21. yüzyılın siyasal yapısında yasaların meşruiyetinin sağlanmasında hangi ekolün daha etkin olduğu tartışılacaktır.

1. ANAYASALCILIK VE KARARCILIK

Çalışmanın içeriği, karşılaştırmalı düzlemde aralarında çelişki olduğu düşünülen iki paradigma arasındaki bu zıtlıktan faydalanarak güncel analiz yapmak üzerine bina edilmiştir. Bu nedenle öncelikle birbirleri arasında çelişki kurulan bu iki paradigmanın, anayasalcılığın, kararcılığın ve bunlara ilişkin olguların kavramsal ve tarihsel tabanda açıklanması gerekmektedir.

Anayasa

Anayasa kavramının filolojik ve etimolojik durumunun çalışmanın içeriği ile oldukça yakın bir ilişkisi bulunmaktadır. Batı dillerindeki anayasa kelimesinin karşılığının Latince '*constituere*' kelimesinden türetildiği bilinmektedir. *Constituere* koymak, yerleştirmek, tesis etmek manasını taşımaktadır. Aynı kavram benzer manaları taşıyacak şekilde İngilizce ve Fransızca dillerinde sırasıyla '*constitute*' ve '*constituer*' olmak üzere oluşturmak, kurmak, tesis etmek manasına gelen bir köke sahiptir ve her iki dilde de bu köklerden hareketle '*constitution*' kavramıyla hayat bulur (Gözler, 2011. 25-26). Latin kökenli kavram kamu hukuku dilinde yeniden üretildiğinde "bir devleti kuran, oluşturan, meydana getiren şey" anlamını kolaylıkla yükleyebileceğimiz bir olgu karşımıza çıkmaktadır. Benzer bir şekilde Türk anayasalcılık tarihinde de 1921 ve 1924 Anayasaları da 1945 yılındaki sadeleştirmeye kadar Teşkilat-ı Esasiye Kanunu adını taşımaktaydı (Gözler, 2011: 27). 1876 tarihli ilk Türk Anayasası olan Kanun-ı Esasi ile kıyaslandığında Teşkilat-ı Esasiye kavramı da teşkil etmek, oluşturmak manasını anayasayı karşılayacak kavramın içerisine yerleştirerek *constituer* kelimesinin karşılığını literatüre sokmuştur.

Bu noktada teşkilat-ı esasiye kelimesi batı dillerindeki kavramın tam karşılığı olsa da ne anayasayı 'devlet oluşturmak' manasında algılayan kavramlar ne de Kanun-i Esasi ve anayasa gibi normlar hiyerarşisinde anayasanın en üst norm olduğunu bildiren kavramlar anayasa kavramının telosuyla örtüşmemektedir. Kavramları oluştururken onların teleolojik yapılarını gözardı etmemek büyük önem arz etmektedir. Kavramın teleolojik anlamını kaçırmak, kavramın özünün bulanmasına ve tarihsel bağlamından kopmasına yol açabilmektedir.

İdeal formdaki bir anayasa '*gubernaculum*' ile '*jurisdictio*'nun karşı karşıya olduğu ve aralarında üstünlük mücadelesinin bulunduğu bir arenayı andırır. 18. yüzyılın mutlak devletin birer *rechtsstaatâ*'a (hukuk devleti) dönüşmesi sırasında doğrudan katıksız gücün yerine yasanın gücünün geçmesi sonucu *gubernaculum-jurisdictio* ikilisi kurumsal rasyoneleiteye uygun olarak oluşmuştur (Palombella, 2009: 27-28). 1789'da Fransız devrimciler de anayasayı salt bir hukuki metin olarak değil, monarkın mutlak iktidarının sınırlandırılması şeklinde algılıyorlardı (Teziç,2013: 161). Günümüz anayasalarında bulunması gerektiği söylenen telos da yukarıda bahsedilen çelişkiye dayanan rasyonalite üzerinde oluşmuştur. Bir anayasada egemenin isteği ve devlet iktidarı olarak beliren *gubernaculum*, iktidarın sivil denetimi (Turhan, 1994: 5) olarak beliren *jurisdictio* ile sınırlandırılması, bu çalışmada bahsedilen anayasa kavramının içeriğini doldurmakta ve anayasanın telosunun ne olduğunu göstermektedir. Anayasalarda bulunması gerektiği iddia edilen telosun (Sartori, 1962: 855) kaynağı bizzat anayasalcılık paradigmasının tarihsel süreç içerisinde kat ettiği aşamalardan uğruna mücadele verilen kişi hak ve hürriyetlerinden oluşmaktadır. Anayasalar örgütlü siyasal toplumu kısıtlayan ilke ve prensiplere sahip olan metinlerdir (Erdoğan, 1997: 14). Bu bağlamda, her devletin bir anayasası mevcut olabilir ama bu durum her ülkeyi anayasal yönetim altında idare ediliyor olduğunu göstermez. Anayasal bir devletin anayasası, devlet idaresinin genel çerçevesini çizmesinin yanı sıra kişi hak ve özgürlüklerini de açık göstermelidir (Sartori, 1962: 856).

Anayasa kavramının içerdiği mutlak gücü kısıtlayan ve sınırlı idareyi temin eden temel prensipleri gösteren bir yasa ve karşılıklı kurumsal bir anlaşma olması bu kavramın yüce bir değer olarak benimsenmesini sağlamaktadır. Modern ulus devletin karmaşık bir örgüt denetleme ve yürütmede birbirine bağlı hiyerarşik ve birbirini tamamlayan kurumlardan oluşması (Poggi, 2014: 119), yani yapının standartlaşması, aşkın devletin, Hobbes'un deyimiyle "ölümlü Tanrı"nın bünyesi içerisine yerleştirilen anayasa kavramının bağımsızlığını yok ederek çevresi ile ilişkiler ağına sokmuştur. Anayasa kavramının günümüzde büründüğü içerik ve toplumlar nazarındaki statüsü yasalardan biraz daha önemli bir 'yasa' ve değiştirilmesi biraz daha zor bir hukuki norm olarak görülmektedir. Hatta

anayasaları küçümseyen geniş bir kitle anayasalara saygının onları delmekten geçtiğini düşünmektedir (Friedrich, 1999: 13). Hâlbuki anayasa ne tek önemi bütün yasalardan daha öncelikli ve üst sırada olmak olan bir yasadır ne de sadece bir devletin kuruluş ve işleyişini gösteren bir belgedir. Anayasa, devletin kuruluş ve işleyişini, organlarını ve organlar arasındaki ilişkilerini gösteren bir 'oluş' belgesidir; ancak bunun yanı sıra, anayasalar, anayasalcılık paradigmasının bir ürünü olarak, devletin işleyişini göstermekten çok daha mühim olmak üzere kişi haklarını içeren belgelerdir. Günümüzde kişi hak ve hürriyetleri, anayasalarda en az dikkat çeken kısımlar olmaktadır. Hâlbuki bir anayasanın varlık sebebi, kişisel hakların devlet gücü karşısında korumasının sağlanmasıdır. 1700'lerden bu yana anayasalcılık sadece bu amacın tesisi için geçerli olan bir paradigma olarak varlığını sürdürmektedir.

Anayasalcılık

Anayasalcılık en geniş çerçevesiyle, devleti ve iktidarı kısıtlamakla alakalıdır. Temelini de, kendisi "ölümlü Tanrı" olarak görülen devletin esasında her konuyu keyfi olarak düzenleyemeyeceği, "kişi iradesi ve iktidar sahibi için anlaşılabilir tarih dışı, değiştirilemez, rasyonel normlar" olarak bilinen doğal hak felsefesinden alır. Doğal haklar, hem hükümetlerin hem de kişilerin davranışlarını sınırlandıran felsefi araçlardır (Vincent, 1987: 103-105). Anayasa kavramından anlaşılması gereken özün (telosun), devletin keyfi hareketlerine engel olmak ve devletin gücü karşısında bireyleri korumak olduğu kabulü, anayasalcılık hareketlerinin amaçlarıyla birebir aynı doğrultudadır. Bir hareket olarak anayasalcılık, polis ve ordu gibi baskı aygıtları aracılığıyla mutlak monarşinin ifade özgürlüğü üzerine kurduğu tahakküme karşı ortaya çıkmıştır (Friedrich, 1999: 17). Devletlerin oluşumuna ilişkin metinlerin 18. yy öncesinde de bulunmasına karşın (Gözler, 2011: 132) anayasalcılık hareketlerinin 18. yy sonlarına doğru ortaya çıkmış olması bize anayasaların esas işlevlerinin kişi özgürlükleriyle alakalı olduğunu göstermektedir.

"Anayasalcılık, iktidarı bölerek hükümetin faaliyeti üzerinde etkin sınırlamalar sağlar" (Friedrich, 1999: 29). İktidarın bölünmesine dayalı bir tanımlı kabul etmek ilk bakışta bu çalışmanın karşı çıktığı *constitutio* temelli anayasa kavramı ile yakınlık taşısa da esasında iktidarın bölünmesi devletin oluşumunu göstermekten ziyade kişi hak ve özgürlüklerine ve yurttaşı korumaya ilişkin bir gerçekliği yansıtmaktadır. Bölünmemiş bir iktidar olarak devlet, anayasalcı düşünürler için birer korku objesidir. Fransız Devrimi ve onun ardından gelen anayasalcılık hareketlerine ilham olan Yurttaş Hakları Beyannamesinde de belirtildiği üzere "*İnsan haklarının sağlanmadığı ve kuvvetler ayrılığının belirlenmediği bir toplumda anayasa yoktur*" (madde 16). Dolayısı ile anayasalcılığın asli hedefi mutlak monarşileri kısıtlayarak kişi hak ve

özgürlüklerini sağlamak olmuştur. Bu hedefi gerçekleştirmesinin temelini de temel konulardaki geniş uzlaşmaya dayanmaktan almaktadır. Eğer geniş bir uzlaşma mevcut değilse anayasalcılığın da düzgün işlemesi beklenmemelidir (Hardin, 1999: 84).

Anayasalcılık, mutlak monarşileri yıkıp dağıtılmış iktidarı haiz meşruti (anayasal) monarşileri hedefledikçe hukuk devleti (Rechtsstaat - Etat de Droit - Rule of Law) olgusu da gündeme gelmiştir. Hukukun dışında herhangi bir devletin olamayacağı, devletin sadece hukuk var olduğunda var olabileceği varsayımına dayanan bu görüş, anayasalcılığın bölünmüş iktidar ve insan haklarını koruyan yasa kabulleri ile de yakından ilişkili durumdadır. Hukuk devleti kavramı anayasalcılığın ulaştığı ve anayasalcılık-kararcılık karşıtlığının kendisi üzerinden kurulduğu kritik bir düzlemdir. Hukuk devleti anayasal devletle aynı anlama sahiptir denilebilir. Çünkü “anayasal devlet, devletin hukukla bağlı bir devlet olarak hukuk devleti olarak kurulması gerektiğini ifade eder. Dolayısı ile anayasal devlet ile hukuk devletinin amacı temelde aynıdır” (Özbudun, 2015: 57). İlerleyen kısımlarda da değinileceği üzere, hukuk devleti, hukuku iktidarın ve devletin üzerinde tutar, hukuku devlet için feda etmez. Hukuk devletinde esas kaygı devletin yasallığı, yani iktidarın meşruiyeti değil hukukun devlet üzerindeki egemenliğidir (Erdoğan, 1997: 72). Hukukun devlet üzerindeki egemenliğini tesis etmenin teminatı olarak, değiştirilmesi yasalardan daha güç olan yazılı anayasalar çıkar yol olarak görülmüştür.

Aktarılanlar bağlamında, anayasalcılığın kurumsal gereklilikleri şunlardır: Anayasanın üstünlüğü, hukuk devleti, insan hakları, kuvvetler ayrılığı, federalizm ve demokrasi (Erdoğan, 1997 24-26). Bu nedenlerle tarihsel süreç içerisinde anayasalcılığın hukuk devleti ilkesi ile bağdaşması mutlak bir gereklilik olarak ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra, aynı dönemde Avrupa’da birbirleri ve anayasalcılık ile yakın etkileşim halinde olan pek çok sürecin daha varlığı dikkat çekmektedir. 17. Yüzyılda anayasalcılık hareketleri halk egemenliği teorileri, kişi hakları, demokratik haklar ve en önemlisi, klasik liberalizm ile birlikte yürümüştü. 19. Yüzyılın ortalarına gelindiğinde ise anayasalcılığı savunmak liberalizmi savunmak demektir (Vincent, 1987: 81). Bu nedenle anayasalcılık paradigmasını incelerken ondan ayrılmaz bir bütün teşkil eden liberalizm ve demokrasi hareketlerini de incelemek gerekmektedir. Zira çalışmanın içerdiği anayasalcılık-kararcılık ikilemi esas olarak, kararcılık paradigmasının liberalizme olan keskin karşı duruşu üzerinden kurulmaktadır.

Demokrasi ve Liberalizm Birlikteliği: Liberal Demokrasi

Çalışmanın kapsamı sebebiyle, demokrasinin ve liberalizmin sentez bölgesi olan liberal demokrasi kavramına eğilmek ve onun salt demokrasiden farkına odaklanmak, anayasalcılık-kararcılık ikilemi açısından yeterli olacaktır.

Antik Yunan'dan bu yana demokrasinin asli bir nosyonu vardır, o da kamu yararadır. Kamu yararı, karmaşık, sınırları belirli olmayan ve görelî bir kavram olsa demokrasiye içkin olması gerekir. Ancak demokrasi, tekrar gündeme geldiği 18. yüzyıldan bugüne bu nosyonunu yitirmiştir. Demokrasi ilk olarak, çoğunlukçu bir anlama sarmalanmış ve genel irade ile özdeşleştirilmiştir. Ardından, kamunun tamamını karar alma süreçlerine katma özelliğini kaybederek temsili demokrasiye indirgenmiştir. Böylece toplum içerisindeki muhalif sesler genel irade içerisinde kaybolmuşken, temsili demokrasi ile birlikte genel irade de seçilmiş bir grubun iradesi ile eşdeğer hale getirilmiştir. Öyle ki, İngiltere'de iktidarı kısıtlayacak pek çok mekanizmanın bulunmasına karşın, parlamentonun mutlak egemenliğini belirtmek amacıyla “İngiliz parlamentosu kadını erkek, erkeği kadın yapmak dışında her şeyi yapabilir” (Özbudun, 2015: 84) söylemi ortaya çıkmış, çoğunlukçu iradenin geldiği noktayı işaret etmiştir. Ardından, demokrasi temsili demokrasinin meşruluğunu sağlama yöntemi olan “seçim” ile anılır oldu. Bununla da yetinilmeyerek en sonunda demokrasinin “sandık” ile eş tutulması, sandıktan çıkan iradenin tartışmasız biçimde tüm ulus adına her kararı alabileceği inancı hâkim hale geldi. Demokrasi-sandık eşitliğinin kurulması adil ve yarışmacı bir seçimle yönetim gücüne olanın, iktidar alanını hukuk aleyhine genişletebilecek meşruluğa sahip olmasına sebep olmaktadır. Günümüz demokrasisi “hızlı karar alma, nüfus büyüklüğü, düzenleyici işlemlerin karmaşıklığı, hukukun teknik bir iş hale gelmesi” vb sebeplerle siyasete toplumun sadece seçimler yoluyla katılabildiği bir rejim tipi inşa edilmektedir. Seçimcilik (*electoralism*) ile açıklayabileceğimiz seçimli demokrasi kavramıyla Larry Diamond adil, dürüst ve şeffaf seçimlerin yapıldığı ancak otoriter liderler yetiştiren rejimlerden bahsetmektedir (Diamond, 2002: 25-26). Bu şekilde formüle edilen bir yönetimin asli niteliği, hukuk devleti idealinden uzaklaşmış olmasıdır.

Anayasalcılık hareketlerinin bir getirisi olan hukuka bağlı ve hukukun üstünlüğünü kabul eden hukuk devleti, sıkça karıştırıldığı üzere 21. yüzyılda nosyonunu yitirmeye başlayan demokrasiden tamamen farklı bir gerçekliği yansıtır. Demokrasi en genel itibarıyla Holden'in ifadeleri doğrultusunda “halkın tamamının pozitif ya da negatif olarak, genel siyasetle ilgili konularda temel siyasal kararlar aldığı ve almaya yetkili olduğu sistemdir” (Holden, 2007: 6). Hukuk devleti ise yukarıda belirtildiği üzere, hukukla sınırlandırılmış bir devlettir. Bu nedenle, demokrasi ve hukuk devleti birbirini dışlamasa da tam manasıyla örtüşmez de. Demokrasi kavramı sadece, bir devlette iktidarın nerede bulunduğuyla ilişkin sorunun cevabını verebilir olmasına karşın liberal kavramı iktidarın sınırlanıp sınırlanmadığı sorusu ile ilgilenir (Erdoğan, 1997: 179). Bir ülkede iktidarı kullanma yetkisi halkın elindeyse orada demokrasi mevcuttur; bir ülkede iktidarı kullanma yetkisi kısıtlanabiliyorsa o ülke liberal-anayasal bir idareye sahiptir. Bu iki kavram sentezlendiğinde karşımıza liberal demokrasinin

tanımı çıkar: Hukuk ile sınırlandırılmış olan iktidarı kullanma yetkisinin halkın elinde olduğu idareye liberal demokrasi adı verilir.

Diamond, bir liberal demokrasinin sahip olmasını gerektiğini söylediği 10 özellik sayar. Onun bu özelliklerden çıkardığı sonuç, liberal demokrasinin varlığının anayasanın da varlığını gerektirdiğidir (Diamond, 1999: 11-12). Bu nedenle her bir liberal demokrasi aynı zamanda bir anayasal demokrasidir.

Hukuk devleti anlayışı ile demokrasinin birleştiği yönetimi liberal demokrasi olarak tanımlayabiliriz. Dolayısıyla, “halkın, halk tarafından, halk için yönetilmesi” (Şahin, 2008), o ülkenin idaresinin hukuka saygılı olması ve hukukla yöneteceği anlamına gelmez ve bunu zorunlu kılmaz.

Demokrasinin sihirli bir kavram olarak görülmesi sebebiyle, bir toplumun kendi seçtiği idareciler tarafından yönetilmesinin, o toplumun her sorununu çözeceği beklentisi hâkim olmaktadır. Hâlbuki hukuku temel alan adil yönetim demokrasilerin olmazsa olmazı değildir. Jefferson, devletin üç organının halka karşı eşit derecede sorumlu tutulduğu takdirde kendiliğinden bir denge ve fren mekanizmasının oluşacağını belirtmiştir. İnsanlığın tecrübeleri, bu “safiyene” beklentinin herhangi bir gerçekliği olmadığını göstermiştir (Özbudun, 2015: 20). Demokrasi akımlarından oldukça fazla etkilenen bir isim olarak Jefferson’ın da halkın iradesinin pek çok siyasal açmaza çözüm üretebileceği inancında olduğu gözlemlenebilmektedir. Rasyonel olarak kabul edilen insanın, “herkes için mutlak iyi olana yöneleceği” varsayımı, demokrasiyi yegâne kamusal erdem olarak algılatmaktadır. Huntington’ın ifadesiyle:

Açık, hür ve adil seçimler demokrasinin özüdür, sin qua non’udur. Seçimlerle ortaya çıkan hükümetler ehliyetsiz, yozlaşmış, uzağı görmez, sorumsuz, özel çıkarların hakimiyetine girmiş, kamunun iyiliğinin gerektirdiği politikaları izlemekten aciz olabilirler. Bu vasıflar seçimle gelmiş hükümeti istenmez yapabilir. Fakat demokratik olmayan hükümet konumuna düşüremez. Demokrasi yegâne kamusal erdem değildir. Kamusal erdemlerin yalnızca bir tanesidir (Huntington, 2007).

Demokrasi, yalın ve saf haliyle, idareyi çoğunlukçu bir rejime döndürme ve plebisiter bir formülasyona yöneltme ihtimalini benliğinde saklı tutar. Toplumun tamamını ilgilendiren düzenlemelerin sağlıklı bir müzakere ortamı oluşturmaksızın bir meclise ya da toplumun tamamına evet-hayır karşıtlığı içerisinde sunularak “azınlıkta” kalan toplum kesimlerini hiçe saymak ya da hukukun sınırlarını aşmak, halkın iradesi (genel irade ya da milli irade) manasındaki demokrasi ile temelde çatışmayacaktır. Pekâlâ, bu biçimde otoriter bir demokrasi kurulabilir. Alexis de Tocqueville’in çoğunluğun tiranlığı olarak adlandırdığı bu kavramı J.S. Mill şu şekilde açıklar:

...Yetkiyi kullanan insanlarla o yetkinin üzerlerinde kullanıldığı insanlar daima aynı değillerdir; bahsolunan 'kendi kendini yönetme dahi her ferдин kendi tarafından idare olunması değil, bilakis (ferдин) bütün diğer kimseler tarafından yönetilmesidir. Üstelik halkın iradesinin hâlihazırda anlamı, halkın en çok sayıda olan ya da en etkin olan kısmının, çoğunluğun veya kendini çoğunluk diye kabul ettirmeyi başaranların iradesidir. Bunun sonucu olarak bu kimseler kendilerinden olanların bir kısmına zulmetmeyi isteyebilirler; diğer herhangi bir yetki suistimaline olduğu kadar buna karşı da tedbir almak gerekir (Mill, 1963: 6).

Salt demokrasinin anayasal-sınırlı bir devleti sağlamadığı, hatta halk egemenliği, milli irade, genel irade gibi kavramlarla güçlü bir meşruiyet kaynağı sağlanarak hukuk devleti sınırlarının dışına çıkılmasının daha da kolaylaştığı görülmektedir. Bu nedenle, hukuk devleti idealine ulaşmak isteyen bir toplumun demokrasiyi liberalizmle dengelemesi gerekmektedir. Anayasal liberalizmin pek çok ülkeyi demokrasiye götürmüş olmasına karşın demokrasinin liberalizme götürdüğü kesin değildir. Zira bir seçimin demokratik, yani adil, serbest ve yarışmacı olabilmesi, ifade iletişim, örgütlenme vb. hak ve hürriyetlerinin serbestçe kullanılabilmesine bağlıdır (Özbudun, 2015: 23). 20. yüzyıla kadar pek çok Avrupa Devleti'nde oy haklarının kısıtlı olması nedeniyle otokratik bir görünüm varken aynı dönemde bu ülkelerde kuvvetler ayrılığı, ifade özgürlüğü, mülkiyet hakkı tanınmıştı (Zakaria, 1999: 9-10). 20. yüzyılda birer liberal otokrasi olan bu ülkelerin tamamının bugün liberal demokrasiye evrildiklerini gözlemleyebilmekteyiz.

Günümüzde öne çıkan demokratik meşruluk anlayışı, evrensel siyasal meşruluk ile liberal değerlerin örtüşmemesi üzerinde yükselmektedir. Eğer bir yönetimin meşruluğunu, onun, toplum nezdinde kabul edilebilirliği ile ölçüyorsak, herhangi bir liberal, anayasal değere, hukuk devletine, yasaların üstünlüğüne saygısı olmayan bir idareyi meşru olarak addedebiliriz (Gray, 2003: 103). Bu türden bir idarenin anayasal bir felsefe yerine, demokratik meşruluğa sahip olan, ancak yöneticileri sınırlayan herhangi bir üst normun bulunmadığı yönetim tarzını esas kabul eden kararcılık paradigmasına dayandığı söylenebilir.

Kararcılık

Kararcılık paradigmasının tanımını, karar nosyonuna bu paradigma içerisinde yüklenen anlama bakarak görebiliriz: Bütün yasal değer ve geçerliliğin nihai hukuki temelini arayan biri, bunu irade beyanında yani kararda bulabilir. Norm ile çelişen bu kararlar kanun gücüne sahip olup yasal düzenin içerisinde (Schmitt, 2004: 55). Hobbes döneminin klasik kararcılığı, meşruiyeti olmayan bir monarkın bir egemen edasıyla bütün düzeni kendisinden var etmesi, bütün yasal ve hukuki normların bu monarkın kararı olduğuna dair kabuldür (Schmitt, 2004:

61). Bu dönemde filizlenen mutlak monarşi, meşruiyetini toplumun oydaşmasından değil Tanrı'nın bir lütfü, *Gottesgnadentum*, şeklinde edinmiştir ve bu bağlamda dönemin siyasal düzleminde yer alan zümre meclisleri olan *estate*'lere, dolayısı ile topluma karşıdırlar (Schmitt, 2014c: 2). Schmitt'in de mensubu olduğu olduğu, 19. yüzyılda beliren ve normativizm ile teması olan kararcılık ise normun bir üst normla meşrulaştırıldığı normatif düzene pozitif normların meşrulaştırıcı varlığının mevcut olmadığı durumda tarihin belli bir anındaki fiili gerçekliklerin pozitif bağlar oluşturmasını sağlar. Sadece kararcı bağlam, pozitivist teorinin sürekli sınırsız hukuk-ötesine² sapmasının önüne geçerek tarihin belirli bir anında hâkim olan nihai normlara ilişkin sorununu bitirebilir ve egemen gücün iradesini açıklayabilir (Schmitt, 2004: 69-70).

Kararcılık, aydınlanma felsefesinin temeli olan rasyonaliteye ve bizzat aklın üstünlüğüne bir karşı duruştur; akla karşı değildir, ancak aklın üstünlüğünü kabul etmeyerek iradeyi akla üstün tutmaktadır. Bu yaklaşım her mutabakatın dışlayıcı fiillere dayandığını göstererek herkesi içeren rasyonel mutabakatlara karşı çıkmaktadır (Mouffe, 2010: 19). Kararcılık; rasyonalitenin yanı sıra, yine aydınlanmaya içkin olan hümanist düşüncenin insanın doğasını iyi olarak kabul etmesi, bu yüzden insana güvenmesi, iyi insanın aklını doğru kullanarak iyi karar alacağı düşüncesinin reddiyesidir. Kararcılık, herhangi bir rasyonel ya da normatif temel gereksinimi olmadan alınan bir kararın, yapılan bir icraatın, bir fiilin kendi kendiliğinden meşru olmasını betimler. Kısaca alınmış olan karar meşrudur, çünkü karar alabilecek yegâne otorite egemendir. Egemen, egemen olduğu için meşru olduğundan karar da kendiliğinden meşruiyete sahiptir.

Kararcılık paradigmasının modern dönemdeki en önemli temsilcilerinden Carl Schmitt üzerinden mevzubahis paradigmanın anayasalara ve meşruluk kaynaklarına bakışı incelendiğinde, Schmitt'in anayasa kavramını literal bir bakışla okuduğu söylenebilir. Anayasalcılığın telosu olan egemenliği halka vererek kısıtlama çabasından çoğu defa “sözde” bir ilke olarak bahsetmiştir. Weimar Cumhuriyeti örneğinde anayasalcılığın temeli olan kuvvetler ayrılığı ilkesini ele alarak bu ilkenin esasında yürürlükte olmadığını tartışmıştır (Schmitt, 2008: 229). Bir genelleştirme yapıldığında, Schmitt, etkisinde olduğu kararcılık paradigmasıyla tutarlı biçimde anayasa kavramının sahip olduğu tarihsel arka planı ve bu tarihsel birikimin oluşturduğu telosu önemsememekte, anayasaya

² Schmitt burada “metajuristic” kavramını kullanmaktadır. İstisna halini kastettiği metajuristic kavramı Siyasi İlahiyat, *Politische Theologie*, adlı eserinde belirtildiği üzere istisna halinin Kant'ın kavramıyla bir *Grenzbegriff* –sınır kavram- olduğu iddiasıyla (Schmitt, (b), 2014, s. 13) örtüşüktür. Sınır kavram, kendisinden sonra aşkın ve tasvir edilemeyen bir gerçekliğin bulunduğunu anlatan ve bilginin sınırını gösteren kavramdır. Burada Schmitt istisna halinin normatif düzen için tasvir edilemez olduğunu belirtmek için hukuk-ötesi, hukukun bittiği yer kavramına başvuruyor. Schmitt'in Anschütz'den aktardığı üzere “ Kamu hukuku burada sona erer” (Schmitt, 2014b: 22).

diğer yasaların bağlı olduğu ve siyasetin dinamizmine bağlı biçimde değişebilmesi gereken (Schmitt, 2008: 61) bir üst norm olarak bakmaktadır. Ona göre anayasa bir toplumun siyasal birliğini ve toplumsal düzenini gösteren bir temel düzenlemeden ibarettir (Schmitt, 2008: 59-65). Buna göre anayasa “tekil yasaların çoğulluğu”, “saf bir ‘olması gereken’”, “biçimlerin biçimi” ve “devletin bireysel ve somut varoluşunun ruhu”dur (Kardeş, 2015: 147-148). Hâlbuki burjuvaların anayasasında özel mülkiyet ve hürriyetin dışındaki “her şey despotizm, diktaörlük, kölelik ve bunlara benzeyen her şey”dir (Schmitt, 2008: 90). Schmitt’e göre burjuvanın anayasa kavrayışı, anayasadaki politik olan her şeyi bastırmaktan başka bir şey değildir. Hâlbuki anayasa devletin varoluşsallığını gösteren bir kurucu iktidar beyanıdır, bu özelliğiyle bir *Verfassung*’dur. Liberal burjuvazinin anayasa kavrayışı ise sadece, *Verfassung* içerisinde kendini inşa eden halka karşılık gelen *Konstituierung*’a tekabül etmektedir. Schmitt için anayasa –*Verfassung*- meselesi her zaman bir kurucu irade sorunudur, *Verfassung* hiçbir koşulda *Konstituierung*’a indirgenemez (Kardeş, 2015: 152).

Verfassung, devletin temeli olduğu için çığnenemez, ancak istisna durumlarında bir süre için kaldırılabilir. Aynı çığnenemezlik ilkesi yasalar için geçerli değildir. Anayasa bir karar olmasına karşın yasalar anayasalara bağlı normlar olabilmektedir (Schmitt, 2008: 97-99). Kararcılık paradigması, Carl Schmitt başta olmak üzere, egemenin kararı karşısında rasyonaliteyi geçersiz sayan bir düşünüşdür. Schmitt akıllı değil ancak aklın ve rasyonalitenin karar almada asli unsur olduğunu reddeder. “Anayasalcı ve mutlakiyetçi düşüncenin mihenk taşı yasa kavramıdır... Can alıcı ayırım, daima, yasanın genel rasyonel bir hüküm mü, yoksa bir tedbir, somut bir irade veya bir emir mi olduğu noktasındadır” (Schmitt, 2010: 66) Schmitt’e göre siyasetin kendisine özgü bir alanı yoktur. Siyaset, herhangi bir konudaki karşılıklı, tarafların dost ve düşman olarak ayrıldığı seviyede ortaya çıkar (Schmitt, 2014a: 68-69). Siyasetin kendisine özgü, diğer alanlardan bağımsız bir alanı olmasa da siyasal olana dair ayrı davranış biçimleri bulunmaktadır. Akıl, siyasette yerleşik olan öğeleri görmezden gelemez. Karar almak, sadece akla indirgenemez (Vergin, 2003: 106). Siyasal alanda özel yetenek, duygu ve Machiavelli’nin fortunası³ gibi akıldan azade etkenler mevcuttur.

Siyasete akıldan bağımsız bir karar alma alanı olarak bakan Schmitt’in anayasalcılık bağlamında liberalizme düşman yapan gerçeklik, onun egemenlik kavramını algılayış biçimidir. Schmitt, siyasetin modern dönemde kullanılan neredeyse her kavramının ilahi bir kökeni olduğunu iddia eder. Ona göre bunlar dünyevileştirilmiş ilahi kavramlardır (Schmitt, 2014: 41). Geleneksel, teist ve

³ Machiavelli’ye göre, kişinin kendi çabaları ile etkileyemeyeceği ve değiştiremeyeceği ancak kişiyi etkileyen faktörlerdir. Machiavelli’ye göre fortuna etkilenemez, ama ona karşı direnilebilir.

aşkın meşruluk kavramlarının birer birer yıkıldığı 19 ve 20'nci yüzyıllar boyunca, bunların yerine halkın kurucu iktidarına ilişkin kavramlar geçirilmiştir. Monarşist meşruluk, yerini demokratik meşruluğa bırakmıştır. Ancak eski kavramlar yerlerini yenilerine bırakırken özlerini tamamen terk etmemişlerdir. Egemenlik, biat, sadakat, hak, kanun sekülerleşmiş ilahi nosyonlardır. Egemen tanrıya anayasa tanrının sözüdür. Bu bağlamda siyaset dünyevileşmiş bir din olarak algılandığında bu dinin gerekliliklerini de egemen güç belirlemektedir. Zira Hobbes'un da belirttiği gibi, "*Autoritas, non veritas facit legem*-yasayı yapan hakikat değil, otoritedir" (Hobbes, 2007: 193).

Modern siyasetin içerdiği kavramları, *Ancien Régime*'in kavramlarıyla bağıntılı olarak kabul ettiğimizde ortaya çıkan gerçeklik, kararcılık paradigmasının temellendiği alanı meşrulaştırmaktadır. Egemenliğin, aynı tanrı gibi, egemenin aldığı kararla meşrulaşması, iktidar ilişkilerinin akıldan soyutlanmasını beraberinde getirmektedir. İlk iktidar ilişkisi, bir kişinin diğerine, o olmasaydı yapmayacağı bir şeyi yaptırmasıyla başlamıştır. Uygarlık tarihi bir anlamda toplu yaşamın da tarihi olduğuna ve bir aşamadan sonra uygarlıklar devletlerle birlikte anılmaya başladığına göre, kişi ve gruplar arası iktidar ilişkileri de uygarlığın önemli taşıyıcılarından biri olduğunu iddia edebiliriz. Şüphesiz ki yöneten-yönetilen arasında ilişkiyi kuran gerçeklik iktidardır. Yönetilenin yönetenin iktidarına boyun eğmesini açıklayan kavram ise meşruluktur. İlk iktidar ilişkisinin kurulduğu andan bugüne, hangi seviyede olursa olsun, iktidarlara var eden güç onların meşru kabul edilmeleri olmuştur. Weber'in meşhur sınıflandırmasıyla geleneksel, karizmatik ve yasal meşruiyet ideal tipleri, yönetenlerin tarih boyunca iktidarlarını koruma yöntemlerini açıklamaktadır. Kadir Cangızbay'ın, "tarihin gördüğü en büyük Ali Cengiz oyunu" olarak adlandırdığı biçimde, egemenliğin en az tanrı kadar elle tutulmaz, gözle görülmez olan ulusa bağlanması ise kendisini ulus iradesi yerine koyup yönetmek isteyenler için ideal bir meşruiyet sağlayıcıdır (Cangızbay, 2015). Yöneticilerin yönetilenler üzerindeki egemenliğini yine yönetilenlerin rızasına bağlayarak yönetmeleri, bir iktidarın görebileceği en üst meşruluk düzeylerinden birisidir. Bu noktada kararcılık paradigması, liberal demokrasinin temsile dayalı yönetim biçimini eleştirmektedir. Schmitt, egemenliğin dayandığı toplumun bir grupça temsil edilmesi fikrinin anlamsız olduğunu, meşruluğun sayılara indirgenemeyeceğini, eğer bir grup toplumu temsil edebiliyorsa pekâlâ bir kişinin de toplumu temsil edebileceğini söylemektedir (Schmitt, 2010: 52).

Schmitt anayasalcılığın ve hukukun üstünlüğünün bir yönüyle hukuk fakat esasen siyasal süreçlerin bir parçası olduğunu bilmekteydi. Fakat onun siyaset anlayışında anayasalcılığın temeli olan liberalizm siyasetin yokluğu ile özdeşdir. Daha doğrusu liberal demokrasi siyaseti yok etme uğraşında olan bir ideolojidir. Schmitt özelinde kararcılık, kararı alan otoritenin herhangi bir şeyle

sınırlanamayacağı öngörüsüne dayanır. Hobbesiyen bir tavırla, egemenlik bölünemez, bölünürse egemenlik olmaz anlayışı, kararcı paradigmanın temel hareket noktasıdır.

Kararcılığın aksine, anayasalcılık paradigmasının çıkış noktasında doğal hak kuramı bulunmaktadır. O nedenle, her ne kadar demokrasi hareketleri ile anayasalcılık hareketleri eşgüdümlü hareket etmiş olsa da esasında iki hareketin birbirinden farklı dinamikleri bulunmaktadır. Doğal hak anlayışı gereği liberal anayasalcılar, ideolojilerini hakka, akla ve mantığa dayandırırılar. Anayasalcılık paradigmasının ideolojisinde halktan öncelikle hak gelmektedir. Dolayısı ile anayasalcılık ideolojisinin meşrulaştırıcı argümanlarının başında evrensel anlama sahip hak prensipleri yer alır. Hâlbuki kararcı paradigmanın egemeninin meşrulaştırıcısı kitledir. Schmitt demokrasiyi oldukça düz bir anlamla kitle demokrasisi olarak algılamaktadır. Anayasalcılık etkilerinin altındaki liberalizmin simgesi olan parlamenter rejim, modern kitle demokrasisinin gereklerini yapamayacak ve kitleyi tatmin edemeyecek kadar anlamsızlaştığını savunur. Zira normlar normal zaman içerisinde geçerlidir. Anormal zamanlarda normların geçerliliği yoktur. Normların yönetimi olan anayasalcılık anormal durumda çaresiz kalır. “... Hiçbir norm, kendisi için anormal bir durum karşısında geçerliliğini koruyamaz” (Schmitt, 2014a: 75). “hukuki düzenin anlamlı olabilmesi için bir düzenin oluşmuş olması zorunludur. Normal bir durum yaratılmalıdır ve egemen bu (normal) durumun gerçekten hüküm sürüp sürmediğine kesin bir biçimde karar verendir... Bu son karar, onun tekelindedir” (Schmitt, 2014b: 20). Anormal an, yani istisnai durum geldiğinde, egemen güç kendisini gösterecek ve norm düzenini askıya alarak istisna hali boyunca kendi normlarını yaratacaktır.

Anormal anın yasayı meşrulaştırması, en genel itibariyle, egemen tarafından bilinçli olarak yaratılan fiili durumun resmileştirilmesidir. İstisnai olan fiili durum, egemenin kararıyla ortaya çıkar. “Burada karar hukuki normdan ayrılır ve otorite, hukuk üretmek için haklı olmak gerekmediğini kanıtlar” (Schmitt, 2014b: 21). Schmitt “istisnainın hem kendisini hem de tümeli açıkladığını belirterek (Schmitt, 2014b: 22) hukukun temelini egemenin şahsi kararına ve istisna haline bağlamıştır.

Kararcı paradigmanın anayasanın hükümranlılığını tanımış olan parlamento, modern kitle demokrasisi nazarında artık modası geçmiş bir kurumdur. Çünkü anormal bir durum olan istisna halinde karar alıcı bir mekanizma olarak varlık sürdüremeyecektir. Schmitt, kararcı ideolojinin gereği olarak çoğunlukçuluk anlayışını en zirvesine çıkararak, her yönüyle türdeş bir topluluğun eşit haklara sahip olabileceğini (Schmitt, 2010: 26), böyle bir topluluk karşısında farklı ideolojileri yansıtan bir topluluk olarak parlamentonun

duramayacağını, böylesine türdeş bir halkın iradesi karşısında hiçbir anayasal kurumun duramayacağını belirtir (Schmitt, 2010: 33). Burada Schmitt'in günümüzde anlaşıldığı manada bir çoğunlukçu yönetimi tasvir ettiği düşünülmemelidir. O kamusalılık hususunda çok daha radikaldir. Oy verme işlemi, kişinin bireysel alanda, kamusalılıktan sıyrılıp gerçekleştirdiği bir eylemdir. Temsil kavramı Schmitt nazarında tamamen geçersizdir. Derslerinde, konuşmalarında ve yazılarında yaptığı en önemli vurgu, "Führer ulusun temsilcisi değildir, en yüksek yargıcı ve kanun yapıcısıdır (Sherrat, 2014: 131)" cümlesiydi.

Schmitt temsil kavramına değinirken, Jacobi'ye atıf yapmış ve halk tarafından uygun bulunmuş bir düzenlemenin bir parlamento tarafından değiştirilemeyeceğini belirtmiştir. "Halk temsili, temsil ettiği halk karşısında her zaman geri çekilmeye mecburdur" (Schmitt, 2016: 73-74). Hatta oybirliği halindeki milyonlarca kişinin verdiği oyların tek bir yönü işaret etmesi onun için bir mana ifade etmez. Schmitt, halkın, her şeyden önce bir kamu hukuku kavramı olduğunun unutulduğundan yakınır. O, halkı kamusalılık içerisinde ele alır. Halk, kendisini kamusal alanda ifade eder. Halk kavramının özü, kendisini ancak kamusalılık içerisinde gerçekleştirebilir. Bu sebeple milyonlarca kişinin aynı yönde oy kullanması, Roma İmparatoru'nun idaresinin meşruluğunun halk tarafından onaylandığını gösteren *acclamationio*⁴ kadar bile manalı değildir. Demokrasinin özü, kitlenin bir araya gelerek bir yönde tercihini olumlu ya da olumsuz biçimde, kamusalılık içerisinde dışa vurmasıdır (Schmitt, 2010: 35). Bu nedenle sonuçları kitlesel olsa da yapılaş biçimi açısından tamamen bireysel bir eylem olan oy vermenin Schmitt nazarında pek bir önemi yoktur. O, sadece mobilize olmuş kitlenin tepkilerini kamusal meşruluk aracı olarak addetmektedir. Böylesine bir meşruiyeti arkasına almış egemenin kararlarının akılcı, anayasal ya da üst bir norma uygun olup olmadığının önemi kalmamıştır. Zira siyasal eylem, kamusal alanda, en üst kitlesel eylem biçimiyle ve demokratik olarak meşruluğunu kazanmıştır.

Schmitt'in istisna hali kuramı ve onun üzerinden oturttuğu egemenlik anlayışı, esasında sadece teorik tabanda kalmış ya da onun icat ettiği bir soyut olgu değildir. Pratiği olan bir gerçekliktir. Schmitt'in Diktatörlük isimli kitabında Roma Cumhuriyeti'nde var olan diktatör kavramını inceleyerek oluşturduğu bir kuramdır, tarihte uygulaması mevcuttur. Hukukun askıya alınması hususu Roma'da "*ius quasi interstitio quaedam et cessatio*" (hukuka ara verilmesi ve yasanın durdurulması) olarak bilinirdi (Agamben, 2006: 54). Schmitt'in tasavvur ettiği biçimde, 'normal an'da hâkim olan anayasanın, *anormal* olan istisna

⁴ Acclamationio, Roma İmparatorluğu'na ilişkin idari ve hukuksal bir kavramdır. Çeşitli formları olmasına karşın genel itibarıyla, halkın bir konudaki onayını ya da memnuniyetsizliğini güçlü bir biçimde bağırarak ya da alkışlayarak ifade etmesidir (Smith, 1890).

halinde iktidarı bütünüyle devredeceği yapıya dair kabul, Roma'da kurumsallaşmış biçimde vücut bulmuştu. Dolayısı ile kararcılık paradigmasının varlığı sadece teoride değil, pratikte de hayata geçmiş ve uygulanmıştır. Daha yakın bir örnek vermek gerekirse 1933 yılında Wiemar Anayasası'nın 48. maddesi uyarınca Başbakan Adolf Hitler'in Reichtag Yangını⁵ izleyen gün olağanüstü hal ilan ederek anayasanın kendisine verdiği olağanüstü yetkileri kullanıp tek egemen haline gelmesi çarpıcıdır. O nedenle anayasalcılık ne kadar gerçek ve güncelse kararcılık da en az onun kadar gerçek ve günceldir.

2. İKİ PARADİGMANIN ÇELİŞKİSİ DÂHİLİNDE BUGÜNÜN SİYASETİ

Soğuk Savaş'ın başlamasını izleyen dönemde, Huntington'ın kavramsallaştırması ile 2. demokrasinin dalgasından itibaren, demokrasi imgesi yegâne kamusal erdem (Huntington, 2007) olarak zihinlere yerleşmiştir. Halkın seçtiği liderlerin kamu gücünü sınırsız kullanmasının önündeki engellerin, liberal demokrasi bağlamındaki anayasalcılığın aşınması nedeniyle anayasalarda yazan birkaç maddeye indirgenmesi durumu, diğer bütün kamusal erdemleri geri plana atmaktadır. 21. yüzyıl, halka dayanmanın her şey, diğer her şeyin ise birer teferruata indirgendiği anlayışların rağbet gördüğü bir çağ olarak karşımıza çıkmaktadır.

Toplumların baskıcı iktidarlara kanlı mücadelesi sonucu edindiği anayasal haklar, özlerini yitirerek birer kelimeye dönüşmekte, anayasa bir kavrayış olmaktan çıkıp alelade bir kanun kitapçığı haline gelmekte ve anayasalcılık telosunu yitirerek yerini sakat bir demokrasi anlayışına terk etmektedir. Müzakereci, çoğulcu, sosyal, liberal gibi demokrasinin 19 ve 20. yüzyılda zenginleşmiş ve modern toplumun ihtiyaçlarını karşılayacak araçlarla donatılmış pek çok sıfat, kamusal alanda yerini saf ve sade bir "demokrasi" algılayışına bırakmaktadır. Bu saf demokrasi anlayışı, bütün sıfatlarından arınınca halkın seçiminin tek ve en doğru seçim olduğuna dair bir popülizmden ötesi kalmamaktadır. Demokrasinin düz haliyle, tek başına bir erdem olması mutlak monarşilerin hüküm sürdüğü yıllarda kabul edilebilir ve gerekli bir gerçekliktir. Ancak 21. yüzyılın toplumunda bir 'kararın' halk tarafından seçilmiş bir idare tarafından alınmış olmasının kararı kendiliğinden meşru hale getirdiği şeklindeki kabul oldukça yetersiz ve geçersiz kalmış olmalıydı.

Siyasal katılımın sadece seçimlere indirgenmesi ile dünya genelinde süren güven ve güvenlik bunalımı, genel bir sistemik krize yol açmaktadır. Son yıllarda dünya genelinde var olan siyasal kargaşalar, göçmen akınları, ekonomik

⁵ 27 Şubat 1933 akşamı Alman parlamento binası Reichtag kundaklanmış, suç komünist militanlara yüklenmiş ve henüz başbakan olan Adolf Hitler, dikta idaresini kuracağı yetkileri Reichtag Yangını sayesinde elde etmiştir. Bugün kundaklamanın Nazi paramiliter güçleri tarafından yapıldığı düşünülmektedir.

daralmalar ve terör olayları, Birinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa'nın içine düştüğü kaosa benzetilebilir. 1918 sonrası Avrupa'nın içerisine düştüğü genel yıkım kadar olmasa da bugün küresel siyasi sisteme duyulan güvenin sarsılmakta olduğunu görebiliriz. Schmitt'in kuvvetli bir argümanla belirttiği üzere kamusal tartışmanın giderek parlamento içindeki temsilcilerin rekabet içerisindeki tüccarlar gibi müzakere yürütmeleri, “ modern merkezi ısıtma sistemine bağlı radyatörün üzerine ateşin harıl harıl yandığı yanılması yaratmak için alev desenleri çizilmesine benzer şekilde yararsız ve hatta rahatsız edicidir” (Schmitt, 2010: 21-22). Bu noktada Schmitt'in kamusal müzakereye verdiği önem, lider yüceltimi ve liderin meşrulaştırılmasıyla son bulmaktadır. Hâlbuki bu yüzyılın gerekliliği Habermas'ın da belirttiği gibi kişilerin değil kararların meşruiyetine bakmak olmalıdır (Bağçe, 2007: 11). “Meşruluğun kaynağı bireylerin önceden belirlenmiş iradesi değildir, daha ziyade bu iradenin oluşması, yani bizzat müzakere edilmesi sürecidir” (Habermas, 2000: 43). Kamusal erdemlerden demokrasinin tek başına bırakılması ve yurttaşlık kimliğinin seçmenliğe indirgenmesi, sadece seçmen olarak görülen yurttaşın, kamusal müzakere alanlarının dışına itilip seçimden seçime kararlara etki edebilen bir araca dönüştürülmesi sonucunu beraberinde getirmiştir (Bağçe, 2007: 15). Joseph Schumpeter'in, seçimi rejimi tamamlayan yegâne unsur olarak tanımlayan yönetim anlayışlarını tanımlamak için kullandığı minimal demokrasi (Schumpeter, 2012: 11) anlayışı siyasal katılım süreçlerini sekteye uğratmaktadır.

Başta Avrupa olmak üzere dünyanın genelinde yükselen popülist sağ hareketler, anayasalcı yerine kararcı anlayışın yansıması olarak gösterilebilir. Batı dünyasında anayasal sisteme inancı sarsılan ve yurttaşlık titri seçmen titriyle özdeşleşmiş bireyler Wilders, Putin, Erdoğan, Le Pen, Farage, Orban, Kacyznski, Trump gibi otoriter liderleri üretmeye başlamıştır (Appadurai, 2017: 17-22) Toplumlar, anayasalcılığın temellerinden olan çekirdek hakları dahi plebisitlerle ihlal edebilir hale gelmiş, İsviçre'de camilerin minare inşasının yasaklanması ya da Fransa'da Ermeni Soykırımını inkâr etmenin suç sayılmasıyla ifade özgürlüğünün kısıtlanması gibi eylemler, kitle gücünü arkasına alıp anayasal çekirdek haklara dokunmanın örnekleridir. Avrupa'nın kendi değerlerini inkârı şeklinde adlandırılacak olan bu süreçte, anayasalcılıkla bağını koparmış sakat demokrasi anlayışının büyük etkisi bulunmaktadır. Halk desteğini ardına almış iktidarların kararlarının kendiliğinden meşru sayılmaya başlanması eğilimi, toplumların gelecekteki sorunlarından birisi olabilecektir. Hâlbuki Kuzey Amerika ve Avrupa'yı farklı kılan şey demokrasi değil anayasal liberalizmdir. “Batı modelini en iyi tarif eden şey kitle plebisiti değil tarafsız hâkimdir” (Zakaria, 1999: 10).

3. SONUÇ

Güvenlik ve özgürlük arasındaki hassas dengeye ilişkin tercihlerin güvenliğe doğru kayması, iktidar ilişkilerinin derinleşmesine karşın görünmez hale gelmesi, devletlerin, kişilerin hayatının hemen her aşamasında olması, yurttaşlığın seçmenlikle eş tutulması ve en sonunda demokrasinin sandıklara ve plebisite endekslenmesi gibi faktörler nedeniyle, yurttaşların, kuvvetler ayrılığı ve kişi hakları gibi asli anayasal değerlerden ziyade kendi iradelerini yansıttıklarını düşündükleri liderleri yüceltmeleri genel geçer bir gerçeklik olarak yükselmektedir. 2000’li yılların toplumlarının bu mevcut sistem karşıtı duruşu, çalışmanın önceki kısmında da belirtildiği gibi, Avrupa’nın Birinci Dünya Savaşı sonrası dönemin buhranlı ve arayış içerisindeki dönemini andırmaktadır. 1918 sonrası döneme benzer şekilde, dönem şartları kadar ağır olmasa da, dünya genel olarak yeniden ekonomik sıkıntılar yaşamakta, lider arayışı içerisine girmekte ve popülist politikaları yücelten ideolojilere ve hareketlere yüzünü dönmektedir.

Kararçı paradigmanın yükselişi, liberal-anayasalcı paradigmanın gerilemesi ile açıklanabilir. Bu gerilemede liberal paradigmanın kendi iç çelişkileri önemli yer tutmaktadır. *“Liberal burjuvazi bir tanrı istemekte ancak bu tanrı faal olmamalıdır; bir monark ister ancak bu monark iktidarsız olmalıdır; özgürlük ve eşitlik talep eder, buna rağmen eğitim ve mülkiyetin yasama üzerindeki etkisini garanti altına almak için seçme hakkını mülk sahibi sınıflarla sınırlamak ister. ... O halde, liberal burjuvazi aslında ne ister?”* (Schmitt, 2014b: 63) Liberalizmin hem siyasi hem iktisadi yönünün kendi içsel çelişkisinden doğan bu sistem bunalımı ve sisteme dair güvensizlik, siyasetin genel olarak etrafında döndüğü merkezin, bir başka noktaya kayışını beraberinde getirmiştir. Chantal Mouffe’un 2000’lerin başında yaptığı tespit, bugün kendisini doğrulamaktadır. Sağ-popülist partilerin yaptığı ilerlemeler, geleneksel demokratik partilerin aralarındaki farkların ortadan kaybolduğu dönemlerde ortaya çıkmaktadır (Mouffe, 2010: 79). Liberal siyasetin egemen olduğu konjonktürde herkesin doğuştan eşit olmasının kabulünden başlayan siyasal eşitlikçi görüş, bütün siyasal dizgenin aynışmasına yol açarak geleneksel partilerin benzeşmesine ve mevcut sorunlara farklı çözümler üretmemelerine neden olmuştur. Sisteme duyulan genel güvensizliğin getirdiği güvenlik sorunu ile siyasal katılım süreçlerinin seçimlere indirgenmesi, sisteme duyulan güveni azaltmaktadır. Elinde kalan katılım aracı olarak seçimleri gören ve yurttaşlıktan seçmenliğe evrilen bireyler, sistemle sorunu olduğunu iddia eden aşırı sağ hareketlere yönelmekte ve dünya genelinde popülist sağın yükselmesine neden olmaktadır. Popülist sağın iktidarı ele geçirmesi süreci, sağın otoriterleşmesi ile devam etmektedir. Türkiye’yi de dâhil edebileceğimiz Avrupa coğrafyasının son birkaç yıldır süren Suriyeli mülteci krizi ile karşılaşması, bir süredir yükselişi gözlemlenebilen popülist sağın bu coğrafyasında biz ve onlar

ikiliğini yaratmasını kolaylaştırmıştır. Zira Schmitt, liberalizmin temel argümanlarından biri olan siyasal eşitliği reddederek homojen olmayan toplumların demokratik olamayacağını belirtmiştir (Schmitt, 2010: 25-27). Schmittyen bir siyaset anlayışını benimseyerek kamusal alanı homojenleştirip dost-düşman ikiliği üzerinden siyaset gütmek, kararcı paradigmaya geçişin ilk adımı olarak görülebilir.

Bu noktadan sonra, popülist iktidarın halkın gücüne karşılık anayasal normlarla çatışması başlamaktadır. Zira temsili demokrasi, yönetimi kolaylaştıran bir araç olmaktan öte, çoğunluğun tiranlığından da koruyan bir araçtır (Öztürk, 2016: 199). Parlamentolarda vücut bulan temsili demokrasi anlayışı, çoğunluğun azınlığı bastırmaya yönelik taleplerini dizginleyebilecek bir mekanizma olması nedeniyle liberal anayasalcılar için vazgeçilmez bir seçenek olarak görülmektedir. Bu noktada parlamenter demokrasilerin vazgeçilmezi olan parlamenter müzakerelerin güçlü liderler tarafından birer zaman kaybı olarak görülmesi, toplumlara bu tartışmaların birer zaaf göstergesi olarak yansıtılması, modern toplumların etkin yönetimi için hızlı karar alabilecek liderlere ihtiyaç duyduğu propagandası, liberalizmin içsel çelişkileri nedeniyle tıkanmış olan kamusal müzakerelerden sonra bu defa parlamenter müzakerelerin de yok edilmesi tehlikesi ile toplumlara karşı karşıya bırakılmaktadır. Zira böyle bir düzende ne parlamento, ne de üst bir norm olarak anayasa ne de yargı, mühim bir bağlayıcı değildir. Böylesine yozlaşmış bir demokraside parlamento gereksiz ve kanaat değiştirmeyen konuşmaların yapıldığı zaman kaybettirici bir insan topluluğuna, anayasalar halkın iradesi ile ihtiyaca göre değiştirilebilecek bir yazılı prosedüre, yargı mekanizması ise yürütmeye ayak bağı olan bir tehdide dönüşmüştür. Anayasalcılığın temeli olan kuvvetler ayrılığı, dünya genelinde gitgide cazibesini yitirmiş demode bir yöntem olmaktadır (Erdoğan, 1997: 22).

Schmitt özelinde kararcılar liberal demokrat kurumların halk iradesi üzerindeki kısıtlayıcı etkisini küçümser. Liberal anayasalcılık bireysel temel üzerinden kendini var ederken demokratik olmaya çalışmaktadır. Hâlbuki halk bir kamu hukuku kavramıdır. Demokrasi ancak kamusal içerisinden anlaşılabilir. Ancak bu kamusal farklılıkların kabul edildiği bir çoğulculuğu değil, heterojen olanın homojenleştirildiği bir tek vücut hale gelmedir. Kararcı paradigmanın demokrasi anlayışı, halk oluşturma sürecinin yöneldiği bir homojenleşme halini işaret eder (Mouffe, 2001: 54). Bu da liberal demokratik düzenin temeli olan müzakere değil, kararcı paradigmanın argümanı olan, dayanışmadır. Anayasalcı paradigmanın kendi içsel çelişkisi olan liberalizm-demokrasi ikiliğini çözmemesi, kararcı paradigmanın günümüzde hâkim ilke olma yolunda ilerlemesini sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

- Agamben, Giorgio (2006), *İstisna Hali* (İstanbul: Otonom) (Çev. K. Atakay).
- Appadurai, Arjun (2017), “Demokrasi Yorgunluğu”, Heinrich Geiselberger (Der.), *Büyük Gerileme: Zamanımızın Ruh Hali Üstüne Uluslararası Bir Tartışma* (İstanbul: Metis): 17-30 (Çev. M. Şahin, A. Biçen, A. Bingöl, & O. Kılıç).
- Bağçe, Emre (2007), “Siyaset ve Demokrasi Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme”, *Amme İdaresi Dergisi*, 40 (4): 1-19.
- Cangızbay, Kadir (2015), “Aydınlanma Dediğimiz”, <http://birgun.net/haber-detay/aydinlanma-dedigimiz-88612.html> (24.20.2016).
- Diamond, Larry (1999), *Developing Democracy: Toward Consolidation* (Baltimore: The John Hopkins University).
- Diamond, Larry (2002), “Thinking About Hybrid Regimes”, *Journal of Democracy*, 13 (2): 21-35.
- Erdoğan, Mustafa (1997), *Anayasal Demokrasi* (Ankara: Siyasal).
- Friedrich, Carl Joachim (1999), *Sınırlı Devlet* (Ankara: Gündoğan) (Çev. M. Turhan).
- Gözler, Kemal (2011), *Anayasa Hukukunun Genel Teorisi* (Cilt 1) (Bursa: Ekin).
- Gray, John (2003), *Liberalizmin İki Yüzü* (Ankara: Dost) (Çev. K. Değirmenci).
- Habermas, Jurgen (2000), *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü* (İstanbul: İletişim) (Çev. T. Bora ve M. Sancar).
- Hardin, Russell (1999), *Liberalism, Constitutionalism and Democracy* (New York: Oxford University Press).
- Hobbes, Thomas (2007), *Leviathan* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları) (Çev. S. Lim).
- Holden, Barry (2007), *Liberal Demokrasiyi Anlamak* (Ankara: Liberte) (Çev. H. Bal).
- Huntington, Samuel P. (2007), *Üçüncü Dalga: 20. Yüzyıl Sonlarında Demokratikleşme* (Ankara: Kıta) (Çev. E. Özbudun).

Illouz, Eva (2017), “Bağımsızlaşma Paradoksundan Liberal Elitlerin Ölümüne”, Heinrich Geiselberger (Der), Büyük Gerileme: Zamanımızın Ruh Hali Üstüne Uluslararası Bir Tartışma (İstanbul: Metis): 69-86 (Çev. M. Şahin, A. Biçen, A. Bingöl, & O. Kılıç).

Kardeş, M. Ertan (2015), Schmitt'le Birlikte Schmitt'e Karşı (İstanbul: İletişim).

Mill, John Stuart (1963), Hürriyet (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi).

Mouffe, Chantal (2001), Demokratik Paradoks (Ankara: Epos) (Çev. A. C. Taşkın).

Mouffe, Chantal (2010), Siyasal Üzerine (Ankara: İletişim) (Çev. M. Ratip).

Özbudun, Ergun (2015), Anayasalcılık ve Demokrasi (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi).

Öztürk, Armağan (2016), Cumhuriyetçilik ve Liberalizm: Neo-Roma Cumhuriyetçiliği: Özgürlük, Katılım, Yasa, Yurttaşlık Sorunsalları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz (İstanbul: Doruk).

Palombella, Gianluigi (2009), “The Rule of The Law and its Core”, Gianluigi Palombella ve Neil Walker (Der.), Relocating the Rule of Law, (Portland: Hart Publishing): 17-42.

Poggi, Gianfranco (2014), Modern Devletin Gelişimi: Sosyolojik Bir Yaklaşım (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi) (Çev. Ş. Kut ve B. Toprak).

Sartori, Giovanni (1962), “Constitutionalism: A Preliminary Discussion”, The American Political Review, 56 (4): 853-864.

Schmitt, Carl (2004), On the Three Types of Juristic Thought (Über die drei Arten des Rechtswissenschaftlichen Denkens, 1934) (Londra: Praeger) (Çev. J. W. Bendersky).

Schmitt, Carl (2008), Constitutional Theory (Verfassungslehre, 1928) (Durham & London: Duke University Press) (Çev. J. Seitzer).

Schmitt, Carl (2010), Parlamenter Demokrasinin Krizi (Ankara: Dost) (Çev. A. E. Zeybekoğlu)

Schmitt, Carl (2014), Dictatorship (Die Diktatur, 1921) (Cambridge: Polity) (Çev. M. Hoelzl ve G. Ward).

Schmitt, Carl (2014), Siyasal Kavramı (İstanbul: Metis) (Çev. E. Göztepe).

Schmitt, Carl (2014), *Siyasi İlahiyat: Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm* (Ankara: Dost) (Çev. A. E. Zeybekoğlu).

Schmitt, Carl (2016), *Kanunilik ve Meşruiyet* (İstanbul: İthaki) (Çev. M. C. Ozansü).

Schumpeter, Joseph Alois (2012), *Kapitalizm Sosyalizm ve Demokrasi* (İstanbul: Alter) (Çev. H. İlhan).

Sherrat, Yvonne (2014), *Hitler'in Filozofları* (Ankara: Say) (Çev. Ö. Eldaş).

Smith, William (Düz.) (1890), "Acclementio", <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.04.0063:entry=acclamatio-cn&highlight=acclamatio> (31.10.2016).

Şahin, Bican (2008), "Liberal Demokrasinin Temelleri", <http://www.liberal.org.tr/sayfa/liberal-demokrasinin-temelleri-bican-sahin,188.php> (15.12.2016).

Teziç, Erdoğan (2013), *Anayasa Hukuku* (İstanbul: Beta).

Turhan, Mehmet (1994), "Anayasa ve Anayasacılık", *Amme İdaresi Dergisi*, 27 (3): 3-12.

Vergin, Nur (2003), *Siyasetin Sosyolojisi: Kavramlar, Tanımlar, Yaklaşımlar* (İstanbul: Doğan Kitap).

Vincent, Andrew (1987), *Theories of the State* (Oxford: Basil Blackwell).

Zakaria, Fareed (1999), "İlliberal Demokrasinin Yükselişi", *Liberal Düşünce*, 14: 7-19 (Çev. A. Yayla).